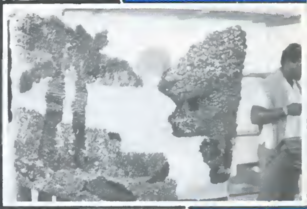
aña 17
no. 4

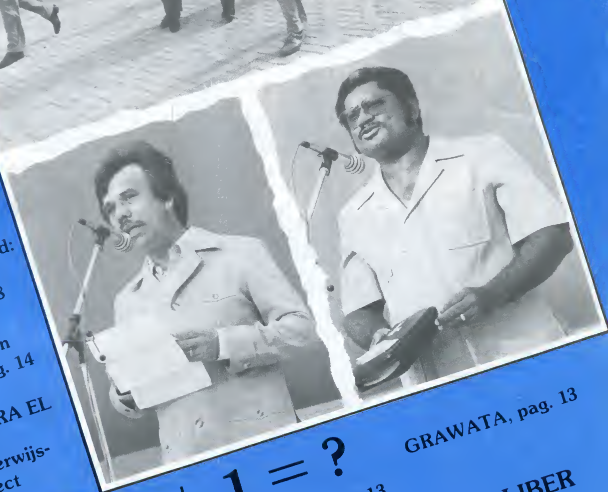
SKOL & KOMUNIDAT

SIMAR
SINDIKATO DI MAESTRONAN DI ARUBA

pag. 10

redaktie: c. tromp, h. oplaat, j van eer, t. pengel, j. pereira, k. augustin.

redaktie-adres: kantoor simar, sabana blanco 36.
bank skol & komunidat: a.b.n., banknr. 31.47.886.
layout en fotografie: r. de graaff.
drukker: vad.

simar, sindikato di maestronan di aruba, sabana blanco 36, pob 582, oranjestad, tel. 24219.

bestuur:
burny every, presidente; jean morales-lam, sekretario; quito maduro, vise-presidente; haime mata, tesorero; edgar boekhoudt, komisario

SKOL & KOMUNIDAT

no. 4
aña 17

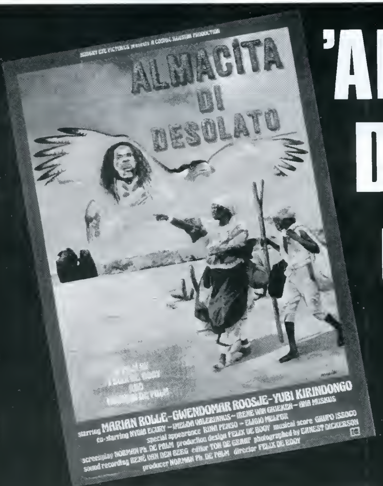
sindikato di maestronan di aruba

PREISNAN PA ABONO RIBA SKOL & KOMUNIDAT PA AÑA 1986 (10 NUMERO)

- ☐ antias afl. 32,50
- ☐ hulanda ku bapor afl. 32,50
- ☐ hulanda ku avion afl. 55,—
- ☐ otro paisnan ku bapor afl. 32,50

nomber: ....
....
adres: ....
....

manda un chèk of deposita plaka riba kuenta bankario a.b.n. nr. 31.47.886.
manda e formulario aki pa:
skol & komunidat,
cashero 17, aruba, n.a.

'ALMASITA DI DESOLATO', un prenda antiano

Den e último fin di siman di aprel Aruba por a sera konosí ku "Almasita di Desolato", e di dos pelíkula grandi di direktor Felix de Rooy i produktor i eskritor Norman de Palm, dos Antiano talentoso. (Den S&K nr. 2/85 nos a dediká atenshon na nan promé pelíkula "Desiree")
Históriko ta e echo ku "Almasita di Desolato" ta e promé pelíkula grandi na Papiamento i esaki, mirando tambe e kalidat di e pelíkula, a yena nos ku orguyo: presensiá pa promé biaha den Boulevard Theatre un pelíkula kompletamente na Papiamento! Hopi importante pa rekonosimento di nos idioma, sigur den e tempo aki ku ainda tin hopi diskushon enkuanto introdukshon di Papiamento den enseñansa.

Kontenido

"Almasita di Desolato" ta trata di un historia di siglo pasá.
Solem, e personahe prinsipal, ta "Amparo di Spiritu" (saserdote) di e pueblo di Desolato. No ta pèrmití pa Solem kasa ni bira mama. Su fertilidat ta un ofrenda pa bienestar di e komunidat. Ademas di guia e seremonianan religioso, su otro obligashonnan pa e komunidat ta konsistí di buska yerba i alimento den kunuku rònt di Desolato. Solem ta mudo.
Lucio, un mucha hòmber di 13 aña ta kompaña Solem den buskamento di yerba i alimento.
Maldat, personifiká den Alma Sola, ta lur konstantemente pa sedusí i konkistá fertilidat di Desolato, esta Solem.
Alma Sola ta aparesé na diferente forma, komo hende (hende hòmber hoben i bieu, hende muhé, warawara, yuana, chubato).
→

Alma Sola ta logra su intenshon. Ora resultá ku Solem ta na estado, lei di e komunidat ta dikta ku e mester bandoná Desolato pa paga pa e desgrasia ku el a trese riba su komunidat (tin entre otro sekura, hopi pleito i bagamunderia). Keriendo den loke e echadó di kuenta di Desolato a konta, Solem ta bai buska konseho na e lugá ku yama "Matris di Piedat", kaminda spiritunan di su antepasadonan ta biba. Lucio, fiel, ta kompañ'e.
Alma Sola ta aparesé diferente biaha. Solem ta logra kumpli ku e tres tareanan ku Alma Sola a pidié hasi (warwarú, maltempo i awasero i, loke ta parse imposibel, kibra kurason di piedra o sea laga Alma Sola yora).
Almasita ta muri, pero e spiritunan di e antepasadonan den Matris di Piedat ta asept'e i ta debolb'e su rosea.
Konsolá i purifiká Solem por regresá su pueblo Desolato.

Simbolismo

E pelíkula aki ta eksigí kreatividat di su públiko, loke sinembargo no ta difisil si bo laga e pelíkula lastrabo bai ku ne.
E storia, riba su mes basta simpel, ta un kombinashon di realidat, religion, superstishon, kuenta di ada, mito, folklor, no solamente di Kòrsou of di Antia, pero di diferente kultura, loke ta hasié universal.
Tur kos tin un nifikashon. Nos por kuminsá ku e nòmbernan ku no ta skohí djis pasobra nan ta zona bunita: Solem, Lucio, Desolato, Almasita, Papia un papia dos, Palomba, Marga, Caridat, Mama Grandi, Sambumbu, Matris di Piedat.
E fruta ku a trese tanto problema asina den e pueblo ta pone nos kòrda e fruta di biblia, i Alma Sola ta personifikashon di maldat, meskos ku diabel.
Alma Sola no ta hòmber, no ta muhé, of mihó bisá, e por ta tur dos.
E pañanan di Alma Sola hòmber i muhé ta simbolisá kolonialismo i poder di e shonnan den tempo di sklabitut.
Warawara i Yuana ta símbolonan Antiano di maldat, Chubato ta un símbolo Europeo di maldat; Trupial ta símbolo di amor i puresa.
Matris di Piedat ta pone nos kòrda e.o. riba shelo den kristianismo i Hades den mitologia griego, en todo kaso e lugá kaminda e almanan por bai.
I asina nos por sigui.

Felix de Rooy en Norman de Palm

SABANA'S herbarium

"I liked your film. But I didn't understand it," somebody told a distinguished British filmmaker the other day.
"Well, I must have done something right at last then," replied the director in question, explaining that films are something like life, or ought to be: enjoyable, but incomprehensible . . .

E pelíkula ta mustra nos un realidat mágiko ku hopi kontradikshon: kontradikshon den e karakternan, den en ambishonnan, den e paisahe, den naturalesa i den tur esaki e kontradikshon di mas grandi ta esun entre bon i malo. E tema prinsipal ta e lucha kontinuo kontra maldat i maldishon, un lucha ku Solem, representando su pueblo Desolato, a logra kombatí.

Imagennan i Musika

E lokashon ta Kòrsou i e kameranan a hasi bon uso di e posibilidatnan ku e paisahe ta ofresé; e kontradikshonnan manera bèrdè i seko, baranka i santo, shelo i tera, e kolónan tabata forma bunita kuadro riba pantaya. Si bo no a komprendé nada di e pelíkula mes, bo por a gosa en todo kaso di e imagennan.
Grupo Issoco tabatin enkargo di e músika den é pelíkula. Nan "Muzik di zumbi" ta impreshonante i no por a skohe un mihó tipo di músika pa ekspresá e sintimentonan di e personahenan i pa fortifiká e ambiente hopi biaha misterioso.
E nòmber "Muzik di zumbi" a originá probablemente tempo ku no tabatin elektrisidat i ku tokadónan tabata sende fèt di porko den un bleki pa por mira.

Marian Rolle

Komo ku e lus tabata swak bo no por a mira e tokadónan i e hendenan tabata bisa ku ta zumbi ta toka. E muzik tin su raisnan den e tradishon di muzik Afrikano, unda instrumentonan rítmiko trahá for di material ku naturalesa mes ta produsí, ta hunga un ròl dominante. E músika di "Almasita di Desolato" ta riba un longplay i esaki ta optenibel den e kasnan diskero.

Di ki manera eeeeeh
di ki manera nos ta biba na mundu
ku pekadó di mundo tur ta desolá nos
.... ta malmulá nos
.... ta lanta kontra nos
Si nos hasi malu
pekadó di nos a hasi malu
si nos hasi bon
tambe pekadó di nos a hasi malu
di ki manera eeeeh
di ki manera nos lo biba na e mundu aki

P. Brenneker: Sambumbu
nr. 1, pg. 38 - 39.

E kantika aki ta un tesoro for di literatura oral di Kòrsou, ekspresando opreshon, tristesa, desesperashon di e pueblo preto. E kantika aki **Papia un papia dos** ta kanta despues di e sutamento di Solem.

FOR DI NOS MESA DI REDAKSHON

GOBERNASHON NOBO: hopi trankilidat, poko kambio

Despues ku kasi 150 dia a pasa nos ta kere ku a bira tempo pa duna nos opinion tokante e funshonamento di e gobierno nobo. Aunke nan mes a grita aña pasá ku ta 100 dia so nan tin mester pa mustra pueblo ki balor nan tin, nos ta haña ku ni 200 dia no ta bastante pa por husga klaramente, i fundá algo di e magnitut aki. Pero, saliendo for di nos tarea di vigilansia, nos ta kere ku ta na su lugar pa bin ku un evaluashon preliminario.

E echo riba su mes ku nos — i hunto ku nos bopi otro gremio, ku eksepshon di MEP naturalmente — tin basta difikultat pa husga awor kaba e funshonamento i e aktitut di e gobierno nobo, nos por konsiderá positivo. Positivo den e sentido ku te ainda a lo menos nan no a aktua na un manera negativo, generalmente mirá. Te ainda nan no a hasi nada partikular ku a lanta protesta bou di gruponan signifikante den nos komunidat. (Ora Betico i su grupo a kuminsá 'reina' na aña '75, sí tur hende di sano buisio por a ripará mesora ki rumbo nan lo tuma). E último añanan e balansa di gobernashon tabata peligrosamente negativo i nos ta di opinion ku e echo ku MEP a sali foi gobierno riba su mes kaba a basi ku e balansa ei a move den e direksbon positivo. Ban spera ku e koalishon lo sa di pusba e balansa den un posisbon mas positivo posibel.

Na otro banda tambe t'asina, segun nos, ku e aktitut di e gobierno mes tambe ta forma un motibo pakiko ta asina difisil pa busga su funshonamento den e periodo ku el a sinta. Por ta ku e komposishon mes (un koalishon di 4 partido) tin e kulpa di esei, pero nos ta haña ku e manera di aktua i e manera di presentá su mes di e gobierno aki no ta bopi kla i transparente ainda. Ta bopi difísil pa haña un 'grip' riba su 'filosofía' (aunke e palabra aki nunka tabata i te ainda no ta aplikabel pa kualkier gobierno di Antias i Aruba).

Spesialmente durante e promé 3 lunanan e gobierno nobo no a duna hopi oportunidat tampoko pa nos baña un impreshon di su rumbo. Pa gran parti el a limitá su mes na anulasbon di e desishonnan deskabeyá di MEP. No a bini mucho desisbon nobo, original, na kual nos por a husga su 'filosofia' bon kla. Sigur, su moda di traha i ataká e problemanan ta riba un nivel mas balto ku esun di e 'gobierno' anterior, pero nos no a spera otro tampoko, pasobra lo tabata basta difísil pa baha e nivel mas ainda . . .

Konkluyendo nos por bisa ku den mayoria kaso e impreshon positivo di e gobierno nobo a wordo kousá dor di e aktitut klaramente negativo di su antesesornan. Nos ta hopi kontento ku esei, pero nos no ta kere ku ta husto pa dun'e elogio p'esei. E gobierno nobo no a hasi nada mas ku pone e balansa bèk den su posishon normal (neutral) i awor numa e mester kuminsá demostrá si e ta bai den un direkshon positivo of atrobe den uno negativo.

Loke tambe ta hunga un papel importante den e kuadro aki ta e echo ku e espektativanan tabata bastante halto. Spesialmente e votadornan di AVP i ADN tabatin e speransa (kreá dor di e partidonan mes) ku nan hendenan no solamente lo hasi esfuerso pa pone òrdo bèk den gobernashon, pero ku nan lo bai perkurá pa un rumbo kompletamente nobo, un rumbo bèrdaderamente demokrátiko.

Esei, te ainda antó, no a sosodé. E gritamento di e palabra 'nobo' só, no ta nifiká nèt nada pa nos. Si e palabra no tin kontenido, si bo no por demostrá ku echo ku bèrderamente b'a bin ku algo fundamentalmente nobo, despues di algun luna e palabra 'nobo', no ta nobo mas.

Komprondé nos bon: nos no ta bisa ku nada no a kambia i ku nos no ta ripará un meborashon den gobernashon di nos pais. Siguramente ku si! Pero e mehorashon no ta di e magnitut (ainda?) ku e partidonan a primintí i manera hopi hende ku a vota pa nan tabata kier. Por ehèmpel: e nombramentonan polítiko a bira menos i tambe menos deskabeyá, pero nan *no* a disparse; e kantidat di desishonnan tumá sin konseho di un hefe di servisio a redusí, pero e fenómeno aki ta eksistí keto bai; e aktitut enkuanto deliberashonnan ku otronan (Exxon, Melchior, gobierno di Antias) a mehorá, pero nada di gaba; e posishon pa ku e sindikatonan a drecha un tiki, pero di partisipashon real te ainda nos no por papia. E gobierno nobo por trese dilanti ku e tempo tabata masba kòrtiko pa bin ku kambionan drástiko i fundamental kaba, pero nos ta kere ku si e tabatin e intenshon pa hasi tal, nos lo mester a ripará esei kaba den su aktitut.

E aktitut aki tampoko no ta pone nos pensa ku e mehorashon bèrdadero ei no lo bini nunka, pero el a pone nos duda sí. Si, komo maestronan di skol, nos mester duna e gobierno aki un punto pa su aktuashon den e promé 'semester' aki, e ta bira un 5,5. E por bira un 6, pero e chèns tambe t'ei p'e baha te 5 of mas ainda. P'esei nos ta atvertí tur gremio ku por tin influensia den esei, pero spesialmente e sindikatonan, pa paga tino i mantené un posishon masha krítiko mes. Tin hende ku ta mustra ku nan ta kontento kaba ku e meborashon i e trankilidat ku a bin den gobernashon despues di e desaster ku MEP a kousa, pero si nos bira tolerante i no keda alerta, krítiko i militante, sigur sigur, despues di un tempo nos lo haña nos konfrontá ku e frutonan amargo.

Nos, komo sindikatonan, a bringa duro pa un kambio den gobernashon i el a bini tambe. Awor ta bira tempo pa *yena* e konsepto 'kambio' aki, p'e no keda un palabra bashí so.

Ban spera, no, ban *bringa* pa e haña e kontenido ku nos komunidat ta meresé.

(Na e momento ku nos ta skirbi e artikulo, a surgi un problema grandi den polítika di aviashon. E problema ta hopi kompliká i nos no tin sufisiente informashon. P'esei nos no por duna un punto di bista responsabel enkuanto esaki ainda. Sinembargo nos tin e impreshon ku na tur dos (tres) banda tin eror kometí i ku terkedat ta hunga un papel importante. Nos ta spera ku, apesar di tur kos, sano huisio lo vense i ku e gobiernonan en kuestion lo mustra mas madures).

Na prinsipio di sèptèmber 1985 tabatin boutismo di e kolekshon di poesia *"Yiu di Tera"* di Henry Habibe.
Esaki no ta e promé kolekshon di Henry Habibe, i nos ta spera ku e no ta e último tampoko.
For di tempo ku Henry tabata bai HBS el a kuminsá skirbi poesia. Na 1959 el a skirbi un poema na Spañó.
Na 1965 Henry a publiká tres komposishon bou di e seudónimo "Spartaco" den e revista *Kambio*. E redaktornan di *Kambio* mes a bini ku e idea di e seudónimo aki, komo ku Henry no tabata 100% satisfecho ku e poemanan aki. E tabata buskando su forma ainda, un forma di sierto balor.
Ku e poema, kasi klásiko kaba, *"Lanta para Watapana"* di 1965 el a haña un forma mas adekuá. E tema ta polítiko-sosial, meskos ku e tresnan di Spartaco, pero e forma ta totalmente diferente. Ironia di bida ta ku hustamente e poema aki *Kambio* no kier a publiká.
Na 1967 Henry ta skirbi "Un dia romántiko", pero e no ta publik'e; algun di e poemanan ta den *"Yiu di Tera"*.
Na 1968 e ta lanta su mes revista *Watapana*; den número 2 e ta publiká *"Lanta para Watapana"*. Hunto ku ne den redakshon ta traha Gertrudis Pestana, Richard Lopez-Ramirez, Oswaldo Kwas i despues Andy Daal, Carel de Haseth, Pedro Velasquez, Ramon Todd-Dandaré.
"Aurora" ta mira lus na 1968, *"Kerensentenchi" na 1980 i awor na 1985 "Yiu di Tera"* pues.

YIU DI TERA

di HENRY HABIBE

un berdadero yiu di tera

Yiu di Tera ta un kolekshon di 18 poema kuidadosamente selekshoná. 18 poema distinto, pero ku ún liña, un kabuya fuerte ku ta uni nan: e amor i preokupashon di un Yiu di tera krítiko.
E kolekshon ta habri i sera ku un homenahe na nos lenga krioyo: e idioma Papiamento ku ta simbolisá nos pueblo ku su historia, su kultura, su lucha pa rekonosimento.
Hopi kos ta pasa den Henry Habibe su mente i ku palabranan hopi fuerte i dinámiko, pero tambe ku un sintimento hopi profundo e ta ekspresá nan: e forsa di naturalesa i su relashon ku e naturalesa aki o sea su amor pa e naturalesa aki, diskriminashon di koló, preokupashon i tristesa pa ku e situashon sosial i polítiko di su tera, soledat, mentalidat tapá, Status Aparte, Aruba, Antia, materialismo.
Kompará ku *Kerensentenchi* ku tin hopi humor, bofon i asta sarkasmo, *Yiu di Tera* ta ekspresá mas sintimento, mas sufrimento. Un eksepshon ta e poema "KKK na kaminda" ku ta sarkástiko i den kua e hòmber mágiko, figura sentral di *Kerensentenchi*, ta aparesé.
Den e kolekshon aki *Tera* ta e motibo sentral ku ta aparesé den 12 di e 18 poemanan. Den e *Tera* aki un figura importante ta *Watapana*, ku ta símbolo di e pueblo trahadó, kolonisá, ku ta doblá bou di e peso di eksplotashon. Mira entre otro "Mi Watapana", "Lanta para Watapana!" i tambe "Ku benanan habrí".
Wantomba ta parse mi e atversario di *Watapana* komo ku e ta karga tur sorto di kos negativo: oportunismo "Yui di tera", guera "Nokturno", rasismo, kapitalismo i hipokresia "Fosil di sanger Rubiano". Pero ..... por kore ku ne "Yui di tera".
Tin mas di e figuranan aki (warawara, laman, tapá - habrí) ku ta ekspresá na un manera hopi direkto loke e poeta kier bisa.
Den e kolekshon aki ta sali hopi na kla ku Henry Habibe tin un bista hopi realístiko riba e situashon polítiko-sosial di su tera, ku no ta solamente Aruba, pero Antia tambe. E Poemanan "Bonchi Aparte" i "Ku benanan habrí" ta papia pa nan mes: "Bonchi Aparte" ta mustra nos riba e karakter a-históriko di e idea di kier ta *Apart* i "Ku benanan habrí" Henry Habibe ta bisa nos kiko ta su ideal komo poeta òf ku otro palabra ki sorto di poeta e kier ta. Tur dos poema ta trata pues un tema hopi aktual.
Pero esaki ta konta pa henter e kolekshon; kisas nos por formulá e tema aki komo lo siguiente: e lucha eterno kontra e mentalidat débil di hende ku tur e konsekuensianan ku esei tin, pero ku e speransa ku kualkier dia su pueblo ta komprond'e.
→

Ku benanan habrí

Ayera m'a puntra mi mes
ta kiko ta poesía
ta kiko ta poesía
sin por haya un kontesta drechi

di pursi tanto bal si ayera
m'a dun'ele un nòmber i awe biento a bai kuné?

si ta hoga mester hoga den e bashí
di palabranan largo gespan profundamente fei otro
anto mihó mi keda sin skirbi
pasobra suisidio ta ko'i hende kansá
hende ku kuero di morto
ku ta bela biloria henter día bai

mi papiamentu no ta suave
ni tin mester di e perfume di bo rabu
no pidí mi tròshi di poesía tampoko
ku ta sprèit fo'i mi boka
manera aletría largo
mará na kara di un indjan

mi poesía ta un asuntu a n t i y a n o
mi padén tin un pueblo ku ta bòltu bin afó
manera un watapana seko ku ramanan di ousilio
mi poesía tin koló di petrolio,
halué, santu blanku, sodó di obrero
— hay que abrir las venas para los demás —
no tin morto den mi bena
sino mi rumánnan yu di tera
ku ken m'a firma un kontrat
bou'i mi kuero

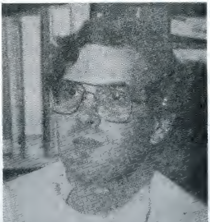
no pidí mi poesía di desesperashon
ni kantika di Aruba dushi kakiña
si watapana ta doblá ku kara pa tera
i sinbergwensanan ta kana chika
e poko sanger
ku tin den su entraña

mi ta simplemente un YIU DI TERA
i outomátikamente un homber di karni i di weso
meskos ku esun pará den kunuku
ku ta habri tera ku su chapi
i esun ku ta laba petrolio ku su sodó
pa promé ku morto aserká
(ai sí, si algo sobra di morto!)
mi por laga e speransa plantá
ku e watapana di mañan
lo reklamá
su weso di lomba

for di: Henry Habibe
"Yiu di Tera"
1985

VENENO MANERA REMEDI

Diadomingo 23 di febrüari e poeta i krítiko Kurasoleño Carel de Haseth a presentá su di kuater obra di poesía, titulá *Poesia Venena.*
Carel de Haseth a nase na Kòrsou (22-9-1950) na Klein Sint Michiel. Despues ku el a kaba su skol sekundario - Peter Stuyvesant College - el a bai Hulanda pa su estudio pa botikario. Carel de Haseth ta trahando awor na Sint Elisabeth Hospitaal na Kòrsou.
Durante su tempo di estudio el a saka su promé poesianan den revista *Watapana* (1968/1972) ; ku Henry Habibe e tabata algun aña redaktor di e revista menshoná.
Su promé edishon di poesia tabata na Hulandes. Na aña 1969 el a saka serka De Wit Stores na Aruba un buki di poesia "3 dagen voor Eva".
Ku su amigo Andries van der Wal el a lanta e kas editorial Flamboyant/Pers na Rotterdam. Serka e kas editorial ei el a editá *Berceuse voor teleurgestelden,* su di dos obra literario, na aña 1975, ku ilustrashonnan di e artista Kurasoleño José Capricorne.
Den añanan sesenta e pintor Capricorne a traha 29 'pòrtrèt' di diferente bestia di Kòrsou, pa un eksposishon na Den Haag na aña 1972: palabrua, nanzi, kangreu, èts. Carel de Haseth tabata asina impreshoná di e pinturanan, ku el a traha poemanan kòrtiko riba e 29 diferente bestianan. Ku un tradukson na Hulandes di Jos Eustatia el a presentá e kolekshon di pòrtrèt i poesia na Papiamento i

CAREL DE HASETH

Hulandes na aña 1981 pa e kas Editorial In de Knipscheer bou di e título *Bida na koló/Kleuren van leven.*
Despues di esei Carel de Haseth a skirbi hopi artíkulo krítiko riba diferente tema literario den e korant *Amigoe (Napa).*
Tambe el a revisá i kompletá e artíkulo "Letterkunde in de Nederlandse Antillen" den e edishon nobo di Encyclopedie van de Nederlandse Antillen (1985).

I awor el a presentá su di kuater kolekshon di poesia na Landhuis Bloemhof di Sra. May Henriquez.

Poesia Venena — su kolekshon di mas amplio te aworaki di 62 página — ta un edishon 'in eigen beheer', imprimí pa Drukkerij Scherpenheuvel N.V., na un manera masha bunita mes. E buki ta konsistí di diferente parti.
E ta kuminsá ku "poesia di amor" - pa esnan ku mi stima: su kasá Chila i su dos yiunan Maite i Daniel. Su amor tambe ta bai pa naturalesa di Kòrsou: mi amigu laman - kunuku - nubianan - awaseru i mondi ku su seru, para i diferente otro bestia. E poeta ta duna kuenta di su pasado - tempo di hubentut ku el a pasa hopi tempo ku yagmento i kanamento den mondi, pero e ta mira ku hopi kos a bai atras: hanchinan i kasnan di Otrabanda, pero tambe naturalesa di kunuku:

"ai! no gaña bo mes!
murayanan di kurá di bestia a kai aden
piedr'i mula ta bentá abou na suela
kibrá na mitar
mondi a sera tapa vèlt di maishi
i frus a venená e mulina
ku awor ta su so pará
meimei di algun tronkon yen di komehein
: bo kunuku n' t'ei mas
i pronto nan lo kuminsá basha sushi
o habri kaminda pa konstruí kas ..."

→

Esei ta e mesun sintimento ku Carel de Haseth a ekspresá den diferente poema na Hulandes: un sintimento di tristesa i desepshon.
Pero den e di dos parti di e kolekshon nobo: poesía venená, "pa lesa ora bo ta desgustá", nos por lesa un sintimento nobo. E poeta tin basta krítika riba hopi kos aktual polítiko i kultural. Algun ehèmpel: "mi no ta kanta grandesa di nos patria", i tokante R.T.C.: "paranan ku ta sali lo topa kinikini"; su posishon personal: "mi no ke ta katibu di historia" i pa futuro: "e isla aki a lòs fo'i anker i ta drif pa bai dal pega den baranka."
E poeta ta ekspresá su prekupashon pa bida na Kòrsou ku segun su opinion no ta bai den un bon direkshon. E krítika fuerte aki ta un tema nobo den e poesia di Carel de Haseth.
E di tres parti yama "Pashonnan prohibí" i ta konsistí di dos parti: algun poema riba e tema afekshon i amor entre hòmber i muhé; i algun poesia ku un sintimento hopi personal. Despues di e poema síniko "un bala so" ta sigui algun poema tradusí di K.P. Kavafis (1863-1933), un poeta Griego ku a biba henter su bida na Egipto.

"ora nan duna bo òrdu pa mata
bai i kumpli ku bo tarea difisil
ireparabel i irevokabel
pero bai ku un bala so
un bala di amor honroso pa bo ruman
i tuma su bida."

Poesía Venená ta un kolekshon hopi variá ku su poemanan ku un sintimento personal i — mas importante segun mi — su krítika riba diferente fayo den e komunidat aktual. E poemanan ei ta analisá e alma di un hende spesial, pero ku un balor general ku otro por rekonosé. Tambe e ta analisá malesanan di e sosiedat aktual. Su remedi ta desaroyá un punto di bista independiente dor di un hende ku mester ta responsabel pa su manera di biba.
E botikario Carel de Haseth ta kura hende den hospital ku su veneno bon proporshoná den remedi. Ku su *Poesía Venená* e ta duna un resèt pa mente di hende pa nan por biba responsabel den e komunidat aktual.

W.R.

Carel de Haseth: *Poesía Venená*
Kòrsou 1985
62 página
Optenibel na Plaza Bookshop.

skol

si ta skol nos tin ku bai
laga nos ban skol!
siña kon di trata hende
siña respetá

nada di e rèspèt polítiko
sino mas bien esun humano
: ku n' ta nos so ta na mundu
nos, nos dos, ami ku mi spil

si ta skol nos tin ku bai
laga nos ban skol!
siña kon di papia drechi
siña dignidat

no e dignidat di temp'i elekshon
mi ke men esun humano
: ku n' ta nos so ta na mundu
nos, nos dos, ami ku mi spil

si ta skol nos tin ku bai
laga nos ban skol!
laga nos ban siña skol
kon di siña nos!

VRAAG EN ANTWOORD

ALWEER DE PENSIOENEN

In de afgelopen 12 maanden is er meer dan één keer over de pensioenen gepubliceerd in Skol & Komunidat. Deze vraagrubriek is een maand of negen geleden gestart met een aantal vragen over deze materie. Twee nummers terug is zowel door het Hoofdbestuur als door de heer Weustink aandacht besteed aan het onderwerp "pensioenen." Dat er nog altijd vragen over dit onderwerp bestaan, zou er op kunnen duiden dat het voor eenieder zo belangrijk is, dat men van alle details op de hoogte wenst te zijn. De volgende concrete vragen bereikten de redactie van Skol & Komunidat: *A. Wanneer kan de leerkracht met pensioen? B. Kan de leerkracht ontslag nemen voordat hij pensioengerechtigd is en dan toch zijn recht op pensioen behouden? C. Ten aanzien van het "inkopen van diensttijd": 1. Kan dit te allen tijde geschieden? 2. Wat zijn de voor- en nadelen van het inkopen?*

De rechten van de leerkracht voor wat betreft de pensioenen worden geregeld in de "Pensioenverordening Burgerlijke Landsdienaren 1938" (in PB 1976 nummer 45 is voor het laatst de tekst ervan gepubliceerd). Er wordt hier wel "de rechten van de leerkracht" gesteld, maar in de Pensioenverordening zelf wordt de term "leerkracht" niet gebezigd. Daar wordt van de "ambtenaar" gesproken. Geen ramp, want de leerkrachten die bij het openbaar onderwijs werkzaam zijn, zijn ambtenaren en de leerkrachten die in dienst zijn van een particulier schoolbestuur, zijn "gelijkgestelden". Ook het feit dat het hier gaat om een landsverordening die voor de Nederlandse Antillen van vóór 1 januari 1986 gegolden heeft, verandert niets aan de zaak. Aruba heeft namelijk een lijst samengesteld bevattende wetgeving van de Nederlandse Antillen van vóór 1 januari 1986, die bij de ingang van de "Status Aparte" voor Aruba moet gelden. En op deze zogenaamde "positieve lijst" prijkt de landsverordening in kwestie.

Vraag 7

A. WANNEER KAN DE LEERKRACHT MET PENSIOEN?

Artikel 8 van de Pensioenverordening regelt wanneer de leerkracht met pensioen kan gaan. Onder lid 1 van dit artikel worden 3 manieren genoemd waarop de leerkracht het recht om met pensioen te gaan, kan verkrijgen (sub a, b en c). Sub a is het meest voorkomende geval en zegt, dat de leerkracht met pensioen kan wanneer hij tenminste 55 jaar oud is en een diensttijd van tenminste 20 jaar heeft bereikt. De leerkracht moet dus aan *twee* minimum voorwaarden voldoen: een leerkracht die 55 is geworden met 18 dienstjaren, kan niet met pensioen; dat kan hij pas op zijn 57-ste, want dan pas maakt hij zijn 20 dienstjaren vol (de tweede voorwaarde). Hij kan dus nog twee jaar blijven werken, want met 55 hoeft de leerkracht niet te stoppen; verplicht te stoppen is hij pas op zijn 60-ste. Kiest deze leerkracht — 55 jaar, 18 dienstjaren — om toch te stoppen, dan kan hij toch zijn pensioen — iets minder, zie onder vraag B — pas op zijn 57-ste krijgen.
Onder sub b van ditzelfde lid 1 wordt een geval genoemd waarbij de leerkracht vóór zijn 55-ste jaar met pensioen kan gaan. In het geval namelijk, dat hij ongeschikt wordt verklaard voor de verdere dienst uit hoofde van ouderdom of van ziels- of lichaamsgebreken. Het pensioen gaat dan onmiddellijk na de afkeuring in.
In dit geval wordt het pensioen berekend over het aantal dienstjaren dat de leerkracht op het moment van afkeuring heeft. Een →

uitzondering hierop is, wanneer de lichaams- of zielsgebreken ontstaan zijn in en door de uitoefening van de dienst. De berekening van het pensioen vindt dan volgens een gunstiger formule plaats: de diensttijd wordt fictief doorgetrokken tot 60 jaar en over de op deze wijze verkregen diensttijd wordt het pensioen berekend.

Sub c van lid 1 geeft ook een mogelijkheid om vóór je 55-ste met pensioen te gaan, namelijk wanneer de leerkracht in het genot is gesteld van wachtgeld vanwege de opheffing van zijn funktie of tengevolge van de reorganisatie van zijn dienst, en dit wachtgeld komt te vervallen (maximum duur wachtgeld is 4 jaar). In dit laatste geval moet de leerkracht wel minimaal 20 dienstjaren hebben, waarvan tenminste 10 op Aruba of in de Nederlandse Antillen zijn doorgebracht. Het aantal werkelijk gemaakte dienstjaren geldt ook hier voor de berekening van het pensioen. Mocht de leerkracht na de wachtgeldperiode nog geen 20 dienstjaren hebben, maar wel minimaal 10 Arubaanse (c.q. Antilliaanse) dienstjaren, dan ontstaat voor hem op dat moment wel het recht op "uitgesteld pensioen" (zie onder B). Eerlijkheid gebiedt te melden, dat dit onder c genoemde geval zo goed als nooit voorkomt — wellicht in de komende jaren wél — en dat sub b zich ook niet zo vaak voordoet.

Dit artikel 8 bestaat uit 4 leden, de leden 3 en 4 gaan over wat "uitgesteld pensioen" genoemd wordt — onder vraag B komt dat aan de orde — dus lid 2 even bekijken. Lid 2 geeft de Gouverneur de bevoegdheid om een leerkracht vanwege bijzondere redenen (te zijner beoordeling, staat er ook nog bij) recht op pensioen te verlenen vóór het bereiken van de leeftijd van 55 jaar. De leerkracht moet op dat moment wel minimaal 20 dienstjaren hebben, waarvan minstens 10 doorgebracht op Aruba (of de Nederlandse Antillen).

Het kan nooit de bedoeling zijn dat de Gouverneur iedere week van deze bevoegdheid gebruik gaat maken. Dit lid 2 schept wel een mogelijkheid voor willekeur. De Gouverneur oefent zijn bevoegdheid uit op voordracht van de Ministerraad. En wij weten allemaal hoe klein onze gemeenschap is . . .

B. KAN DE LEERKRACHT VOOR ZIJN 55-STE JAAR VRIJWILLIG UIT HET ONDERWIJS STAPPEN EN TOCH RECHT OP PENSIOEN BEHOUDEN?

Dit kan inderdaad en in dit geval spreken wij van "uitgesteld pensioen". De voorwaarden waaronder het een en ander moet plaats vinden staan in lid 3: bij het verlaten van de dienst moet de leerkracht minstens 10 Arubaanse (of Antilliaanse) dienstjaren hebben, en wanneer hij op zijn 55-ste van het recht op uitgesteld pensioen gebruik gaat maken, moet hij minstens 20 dienstjaren in totaal hebben bereikt, indien hij was blijven doorwerken. Zijn die fictieve 20 dienstjaren nog niet bereikt wanneer hij 55 wordt, dan moet hij wachten tot het zo ver is. Een leerkracht die op zijn 40-ste bij het onderwijs op Aruba begint te werken (daarvóór bij particulieren gewerkt, dienstjaren tellen dus niet mee) en op zijn 53-ste uit het onderwijs stapt, heeft recht op uitgesteld pensioen, berekend over 13 dienstjaren. Van dit recht kan hij pas gebruik maken op zijn 60-ste (dan heeft hij de 20 dienstjaren vol gemaakt) en niet op zijn 55-ste. Tot slot zij nog opgemerkt, tussen de regels door reeds hierboven genoemd, dat het uitgesteld pensioen berekend wordt over de werkelijk volgemaakte dienstjaren.

C. HET INKOPEN VAN DIENSTTIJD

Wanneer een leerkracht in vaste pensioengerechtigde dienst benoemd wordt, kan hij de diensttijd die vóór het in vaste pensioengerechtigde dienst gaan ligt, inkopen. Voor ieder jaar dat hij wenst in te kopen, betaalt hij 8% van de pensioengrondslag. Het bedrag dat de leerkracht aan het inkopen moet uitgeven, wordt over een redelijk lange periode uitgesmeerd. Om het geld moet de leerkracht het inkopen dus niet laten. Alle dienstjaren doorgebracht op Aruba of in de Nederlandse Antillen (bij de Overheid) kunnen ingekocht worden. Bovendien kunnen ingekocht worden de Nederlandse dienstjaren, die van Suriname van vóór 1975 en die van Indonesië van vóór 1950; de dienstjaren van Nederland tellen voor de helft mee (de leerkracht betaalt ook de halve prijs).

1. WANNEER MOET DE LEERKRACHT INKOPEN?

De leerkracht die pas in vaste pensioengerechtigde dienst gegaan is, heeft precies één jaar de tijd om te beslissen welke jaren hij gaat inkopen. Hij is dus niet verplicht in te kopen; hij mag dat zelf helemaal beslissen. Officieel heet het, dat de leerkracht binnen één jaar na de datum van ingang van zijn vaste benoeming, de Gouverneur schriftelijk moet te kennen geven, dat hij die en die jaren wenst in te kopen.

In de praktijk loopt het iets anders: de leerkracht krijgt van het Pensioenfonds thuis toegestuurd een formulier om in te vullen. En aan de hand van de eigen opgave van de leerkracht, gaat het Pensioenfonds vaststellen wat het bedrag van inkoop gaat worden. Mocht je, na de invulling van het formulier erachter komen, dat je het niet goed hebt gedaan, dan kunnen er altijd binnen het jaar veranderingen aangebracht worden.

2. WAT ZIJN DE VOOR- EN NADELEN VAN HET INKOPEN?

Moeilijk in zijn algemeenheid te beantwoorden, ieder geval is weer anders. De leerkracht in kwestie moet precies weten wat hij wil. Koopt een leerkracht al zijn dienstjaren in, dan heeft hij veel dienstjaren, en in het tegenovergestelde geval niet. Een leerkracht die definitief van plan is om tot zijn pensioen in het onderwijs te blijven, moet voor ogen houden, dat 30 betaalde dienstjaren het meest volledige pensioen opleveren. Iemand die 35 jaar betaalt, krijgt net zoveel aan pensioen als wanneer hij 30 jaar heeft betaald. Stel eens voor dat deze leerkracht op zijn 21-ste begint te werken en op zijn 30-ste in vaste dienst gaat. Hij kan 25 jaar in vaste dienst halen, dus is het theoretisch voldoende om 5 van de 9 dienstjaren in te kopen. Anderen redeneren: neen ik moet zo veel mogelijk dienstjaren hebben, want als ik afgekeurd wordt, of als ik met pensioen moet na mijn wachtgeld, dan moet ik zo veel mogelijk dienstjaren hebben. Vooral de gehuwde dames die nu in vaste dienst gaan, moeten heel goed uitkijken wat zij gaan inkopen. In de meeste gevallen hebben zij namelijk te veel dienstjaren en de afstand naar 55 is niet zo groot. Al met al lijkt het de schrijver niet onverstandig om alles in te kopen, wanneer de leerkracht nog erg jong is; de groep gehuwde dames die nu in vaste dienst gaat, moet de zaak goed bekijken en links en rechts advies inwinnen.

KORT NAWOORD

De aandachtige lezer zal het opgevallen zijn, dat snel over de verschillende onderwerpen heen gegaan is. Het kan ook niet anders, gezien het karakter van deze vraagrubriek. Zo is ergens in dit stuk de term "alkeuring" gevallen, alsof dit maar eventjes voor elkaar komt. Dit is beslist niet zo. Er is een zeer strak voorgeschreven procedure om te komen tot afkeuring en het geheel kan jaren in beslag nemen. Niet genoemd is ook, dat er nog altijd leerkrachten zijn die met 50 pensioengerechtigd zijn. Dit is de groep die vóór 1 april 1963 in vaste pensioengerechtigde dienst is gegaan en daarna het dienstverband niet meer heeft verbroken.

En zo zal de echte kenner van de materie hier en daar zeker nog andere finesses missen. Misschien is dat voor hem of haar aanleiding om de volgens hem of haar in het duister gebleven facetten van het onderwerp aan het licht te brengen.

● pec

UITGANGSPUNTEN EN STRUCTUUR VAN HET ONDERWIJSINSTITUUT

Zoals gesteld omvat het complex zowel een basis- als een middelbare school. De basisschool (lagere school) is ingericht volgens het concept van de nieuwe basisschool in Venezuela, bevattende de leeftijdscategorie van 6 t/m 15 jaar (de negenjarige basisschool). Het valt op dat vernieuwing van het basisonderwijs niet inhoudt de integratie van het kleuter- en lager onderwijs, zoals dat in vele landen wel het geval is. In de eerste zes leerjaren vindt een algemene vorming van de leerlingen plaats, terwijl in de leerjaren 7 t/m 9 een aanvang gemaakt wordt met de beroepsvorming (algemene vorming blijft een voorname rol spelen).
De schoolbevolking bestaat voornamelijk uit kinderen van de minder bedeelde milieus van de agrarische zone van de staat Merida.

Twee leuke leerlingen van de basisschool met hun begeleiders.

Na 9 jaren basisschool kunnen de kinderen naar de middelbare school (bachillerato). Aan deze laatste school is een internaat verbonden, de "Campamento San Javier del Valle Grande." Leerlingen, ook de z.g. Indígenas, uit alle delen van Venezuela kan men hier aantreffen.
Met het diploma van deze middelbare school kan men zowel een beroep gaan uitoefenen als aansluiting vinden met instituten voor hoger onderwijs, hetgeen een bijzonder karakter geeft aan deze school.
De uitgangspunten, die als basis dienen voor deze modelschool, kan men als volgt samenvatten (zie P. van Rensburg, 1978; The Serowe Brigades: Introduction):

1. Het verschaffen van onderwijs en (beroeps)-training, gebruikmakend van de schaarse bronnen van een land in ontwikkeling.
2. Het produceren van goederen en verlenen van diensten met het oog op het in stand houden van de school (self-supporting).
3. Een oriëntatie-basis verschaffen t.a.v. werk, produktie en ontwikkeling in het algemeen, die bij de conventionele scholen vaak gemist wordt.

Vooral t.a.v. het eerste uitgangspunt kon de Arubaanse delegatie met eigen ogen aanschouwen, hoe de werkplaatsen in de school goederen produceerden (b.v. van afgedankt

Een beeld van de "taller de vidrios" (glaswerkplaats).

glaswerk prachtige vazen e.d. maken) gebruikmakend van materiaal van de omringende omgeving.
Dit onderwijsinstituut van "Fe i Alegria" wordt aangemerkt als een modelschool, omdat men er van overtuigd is, dat de onderwijsvernieuwing in Venezuela van deze uitgangspunten dient te vertrekken. Vooral als men in ogenschouw neemt dat Venezuela een ontwikkelingsland is. Het gebruik van eenvoudige technologie, waardoor kapitaalinvesteringen drastisch verlaagd kunnen worden, staat hierbij centraal.

INRICHTING VAN HET ONDERWIJS

De inrichting van dit type onderwijs berust op het gegeven, dat men naast een algemene opvoeding, ook de technische training niet wenst te verwaarlozen. In de eerste zes leerjaren valt het accent sterk op de algemene vorming. Echter reeds in deze fase wijst men de leerlingen op de belangrijke relatie tussen school en omgeving (het leven). Zo verzorgen de kinderen van de basisschool hun eigen schooltuin en maken ze aldus kennis met de vegetatie van de omgeving e.d. In de lessen komt men hier uitgebreid op terug (bodem, zandsoorten, zaden etc.).
De beroepsvorming van de leerlingen begint vanaf het zevende leerjaar. Deze beroepsoriëntatie concentreert zich op drie terreinen, te weten agrarisch, *industrieel* en *commercieel*.
Men vertrekt vanuit de belangstellingskernen van het onderwijsinstituut zelf. De leerlingen zorgen voor een belangrijk deel voor de schoolmaaltijden (brood, melk, eieren), die verkregen worden door de agrarische aktiviteiten, zoals landbouw en veeteelt. Tevens worden de boeken bijgehouden van de verkoop en inkoop van de verschillende produkten (eieren, kippen) door de commer-

EDUC
PARA
TRAB
Een int
onder
ontwikkelin
in Me

Als onderdeel van de studiereis van de A
14-21 april j.l. hebben studenten en docent
een basis- en middelbare school van het in
instituut opgericht door de Jezuïeten, dat
ling van kinderen uit sociaal zwakke milie
Aguirre Pe" (basisschool) als het "Institut
delbare school) liggen in de prachtige o
groen dal omgeven door hoge bergen met e
Merida. Al bij aankomst blijkt dat de Ar
niet alleen door de prachtige omgeving, ma
ting van de school, waar wij in dit artikel w

door Frank

De prachtige omgeving v

ACION A EL BAJO:

tegraal rwijs ngsproject erida

Arubaanse Pedagogische Akademie van nten van de APA een bezoek afgelegd aan instituut "Fe i Alegria," een particulier t zich toelegt op onderwijs en ontwikke- lieus. Zowel de school "Colegio Timoteo to San Javier Del Valle Grande" (mid- omgeving van "El Valle Grande", een eeuwige sneeuw, net even buiten de stad Arubaanse delegatie gecharmeerd raakt, aar meer nog door de bijzondere inrich- wat meer over uitwijden.

Zaandam

van El Valle Grande.

De prachtige planten, verzorgd door de leerlingen zelf.

cieel-administratieve afdeling. Men tracht zo de afdelingen op elkaar af te stemmen. De verschillende vakken die in deze fase (7e t/m 9e leerjaar) aan de orde komen, zijn:

1. beroepsoriëntatie en beroepsvorming (6 uur per week in een werkplaats);
2. talen;
3. natuur-, wiskundeonderwijs;
4. sociale wetenschappen - maatschappijleer;
5. lichamelijke opvoeding;
6. handvaardigheid.

Belangrijk hierbij is het feit, dat de inhoud van de lessen vaak afgeleid is van de beroepswerkzaamheden die de leerlingen verrichten.

Na de basisschool kunnen de leerlingen hun onderwijs vervolgen aan de middelbare school. Het betreft hier een middelbaar beroepsonderwijsinstituut, dat tevens aansluiting geeft tot b.v. het hoger beroepsonderwijs of de Universiteit.

Deze gedifferentieerde school bestaat uit "centros profesionales" met werkplaatsen (glaswerk, autotechniek, textiel, bakkerij, landbouw/veeteelt, houtwerkplaats), waarbij de leerlingen de verschillende beroepen worden aangeleerd.

In het eerste jaar van deze middelbare school vindt een algemene oriëntatie plaats. Vanaf het tweede leerjaar dienen de leerlingen een keuze uit de vele werkplaatsen (beroepen) te maken.

Tijdens de ochtenduren vinden de aktiviteiten in de werkplaatsen plaats, terwijl in de middaguren de algemeen vormende vakken aan bod komen.

De klasse-organisatie (lormaties van de leerlingen) valt direkt op, daar alle leerjaren binnen een klas zijn vertegenwoordigd. Hierbij maakt men gebruik van het systeem van "auxiliares" oftewel de hulponderwijzers, nl. de ouderejaarsstudenten die voor een belangrijk deel ook de instructie verzorgen.

Bij het bezoek aan de verschillende werkplaatsen werd de uitleg verzorgd door deze ouderejaarsstudenten waarbij het de Arubaanse delegatie opviel, hoe kundig deze uitleg werd gegeven. Vaak worden deze ouderejaarsstudenten ook verder opgeleid tot toekomstige praktijkdocenten van de werkplaatsen. Ook hier geldt dat al het geproduceerde materiaal de school zelf ten goede komt. Hetzij door verkoop, hetzij voor eigen gebruik. Zo kon de Arubaanse delegatie met eigen ogen aanschouwen hoe het hekwerk en afrastering van de speelplaats in de school ter plaatse werden vervaardigd. In de houtwerkplaats maakte men zelf al het benodigde meubilair voor een eigen hotelproject. Met veel bewondering hebben wij dit prachtige meubilair in het hotel van de school kunnen zien. Het hotelproject is bedoeld om de school nog meer "self-supporting" te maken.

ENKELE KNELPUNTEN

Ondanks het feit dat na beëindiging van deze school de studenten hun "bachillerato- →

Een geweven wandversiering, als produkt van de textielwerkplaats.

diploma" ontvangen, waardoor zij hun vervolgstudies kunnen doen, blijkt dat de aansluiting met deze studies niet soepel verloopt. De studenten worden in het tertiaire onderwijs weer geconfronteerd met een conventionele inrichting van het onderwijs, waardoor de afstemming van onderwijs (school)-arbeid weer teniet wordt gedaan. Eenzelfde soort probleem doet zich voor ten aanzien van de opleiding van leerkrachten. Het huidige opleidingsonderwijs is nog te academisch van aard en houdt geen rekening met de vorming van leerkrachten, die ook de link kunnen leggen tussen school en werk. Men pleit dan ook voor een hervorming van het opleidingsonderwijs in deze zin.

NAWOORD

Van deze gelegenheid wensen wij gaarne gebruik te maken om onze erkentelijkheid te betuigen aan profesor Henry B. Porras, docent aan de "Colegio Timoteo Aguirre Pe" die de Arubaanse delegatie heeft rondgeleid en de nodige uitleg heeft gegeven. Tevens ook aan de directeur van "Instituto San Javier del Valle Grande", profesor Fabian Gonzalez Corniel.
De Arubaanse delegatie is getuige geweest van een stukje onderwijsvernieuwing waarbij de componenten *educatie, training* en *produktie* als een integraal geheel aan de studenten gepresenteerd worden.
Naar onze mening kunnen wij bij de hervorming van het huishoud- en ETAO-onderwijs veel leren van de uitgangspunten en inrichting van dit onderwijsinstituut.
Het wordt nu tijd om ook ons onderwijs af te stemmen op onze eigen technologische mogelijkheden, waarbij het "produktieve self-supporting"-beginsel centraal staat. ●

Profesor Henry B. Porras geeft de nodige uitleg aan de Arubaanse delegatie.

grawata

1 di Mei: Dia di Dragero ...

***

Ik heb nog niets gemerkt van Miss-verkiezingen dit jaar. Zou de nieuwe regering wérkelijk ...

***

Situashon den enseñansa ta tristo di bèrdat: aña pasá na Mart mas ku 400 maestro a welga. E aña aki, riba 1 di Mei, ni 20 maestro tabata presente. Antó 95% ainda no sa **pakiko** nan a welga ...

***

Pa nos gobierno: **Positivo ta**: atvertí bo pueblo kontra e peligernan di humamento di sigaria. **Negativo ta**: zoya bo pueblo ku programanan di t.v., pagá pa fábrika di sigaría ...

***

Nos ta proponé un nòmber nobo pa Kòrsou: **Kòrslow**. (Pasobra nan polítikonan ta hopi 'slow' pa komprendé kiko nan a bai di akuerdo ku'ne basta tempo pasá ...)

Pakikò subi seronan halto, mientras bo por yega te asta shelo fásilmente, humando Nevada mentolá ...

***

Ons advies aan de opvolger van Jan de Koning: maak van K.L.M., A.L.M. en Aruba Air samen gewoon **"Beatrix Airways"** en je bent van 't hele gezeur af ...

***

Mi no ta komprondé pakiko Tawa no a bira polítiko: e ta asina kapas pa kritiká un situashon ku e mes a yuda krea un tempo pasá ...

***

Als Woltjek terugkomt, kan hij meteen zien hoeveel hij al gegroeid is ...

***

Positivo den henter e kuestion di aviashon ta: ku a sali na kla basta liher kaba ku e 'Lucha Sagrado' pa kasi 100% tabata un lucha di kapital! **Negativo ta:** ku e klase trahador di ambos pais inkonsientemente ta hala e garoshi di e doñonan di kapital, sosteniendo inkondishonalmente nan respektivo gobiernonan ...

***

Als de K.L.M. nou de A.L.M. overneemt, worden we dan K.A.L.M.?

***

Aruba Air er ook bij? O.k., dan wordt 't K.A.A.L.M., dat ligt ook beter in 't gehoor bij de Amerikanen ...

***

Was die Nisbet vroeger niet bij de P.P.A.?

***

En als ik nou klachten heb over de ombudsman?

***

Nel op de bres voor A.L.M. en Curaçao: van zijn toch al zeer minieme geloofswaardigheid is nu helemáál niets meer over ...

***

Aruba Lebu Mai ...

philomena wong
30-4-1986

1+1 =? (un cu un ta?)

*1+1=2!
bo ta sigur?
ng, ng .....
compañeronan
hopi bes
1+1=1*

*di con?
troncon!*

*chans'un banda
fo'i punt'i bist'i
hopi shon
1+1=1!*

*di con?
pa'so
p'e shon
t'e ún
cu ta representa
e shon
t'esun
cu ta bal
un dineral!*

*y e otro ún
cu ta representa
e obrero
pa hopi shon
ta esun
cu ta net net
ningun!*

*asina ta
pa e mal shon
1+1=1*

*e obrero
pa e mal shon
ta e peon
pa ampliashon
di e shon
su ambishon:
esta
placa y poder!*

*ta p'esey
pa e mal shon
1+1
ta keda ún
tantem
cu e obrero
no cambia
e rumbo!*

*e mal shon
doño
di explotashon!
maestro
den expanshon!
sabi
den guera
di agitashon
na momento
di confrontashon!*

*pa e mal shon
1+1=1
pa'so
e obrero
pa e mal shon
ta ningun!*

*ora di confrontashon
e mal shon
ta hasi uzo
di manipulashon
pa kibra
deliberashon!*

*y asina
e mal shon
ta keda ún
y e obrero
ningun
y
1+1
keto bay
ta keda ún.*

*ban mira
rumannan! .....
na aruba
tin mal shon?
de paso
laga nos
tira un bistaso!
den gobierno
tin mal shon?
o tin capatas
cu ta pío cu e shon?
den comercio
tin mal shon?
o tin capatas
cu ta pío cu e shon?
den sector hotelero
tin mal shon?
o tin capatas
cu ta pío cu e shon?
den construcshon
tin mal shon?
o tin capatas
cu ta pío cu e shon?
na bo trabou
tin mal shon?
o tin capatas
cu ta pío cu e shon?*

*obrero,
ki ami,
ki abo,
ki nós tá?
ningun?
o ún?*

*ki nos kier ta?
ningun?
o ún?*

*si mi wak ront
mi ta mira
un y un y un
y un y un .....!
y na cas
sigur tin hopi un!
y na beach
sigur tin cantidad di un!
y na drag
tj"un multitud di un.*

*obrero
b'a comprende awo
ta dicon
pa hopi shon
nos un
ta ningun?*

*repartí
nos ta keda
desuni!
igual
na ningun!*

*obrero
realisa
cu nos cada un
esun cu t'aki
esun cu t'aya,
na cas,
na drag,
na campo
y na playa,
mester respalda
e causa obreril
p'e shon
bin respeta nos
como ún!*

*ta na mi,
ta na bo,
ta na tur
pa cambia
e
1+1=1
den
1+1=2!
dos pa dialoga!
dos pa delibera!
dos pa ta skucha!
dos pa ta respeta!!!*

e poesía aki
ta skirbi
spesialmente pa
dia di obrero,
1 di mei 1986.

AMERIKA

VENEZUELA

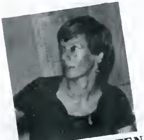
NEDERLAND

COLOMBIA

SANTO DOMINGO

ANS VAN SANTEN

ERVARINGEN van een SCHOOLDEKAAN

De examens zijn nu bijna achter de rug en heel wat geslaagden zijn zich nu aan het voorbereiden op de grote stap: het verlaten van Aruba om in het buitenland te gaan studeren. De schooldekaan is hen het hele jaar door behulpzaam geweest bij het zoeken van een geschikte opleiding.
De redactie van S&K heeft mevrouw Ans van Santen, dekaan van het Colegio Arubano, gevraagd haar ervaringen op dit gebied voor onze lezers op papier te zetten.

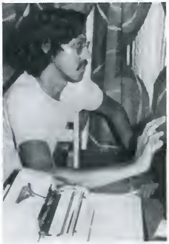
Sinds de instelling van de Mammoetwet bestaat er een dekanaat op een aantal scholen op Aruba, m.n. de Mavo's, de MTS en de VWO-Havo-school.
Een dekaan is een leraar verbonden aan een school met daarnaast een aantal taakuren om de leerlingen te begeleiden bij het kiezen van vakkenpakketten en daarna (in het voorlaatste en laatste schooljaar) bij het kiezen van een studie na het behalen van het diploma.
Een dekaan kan niet vervangen worden door een beroepskeuzeadviseur en vice versa. De eerste kent de leerlingen vrij goed, maar is niet opgeleid voor beroepskeuze (want er is op Aruba geen dekanenkursus, zoals in Nederland): de beroepskeuzeadviseur kent daarentegen de leerlingen niet, maar heeft wél als beroep het adviseren bij beroepskeuze.
Vooral bij VWO/Havo-leerlingen heeft een dekaan op Aruba een vrij zware taak. Men moet tenminste inzicht hebben in de studiemogelijkheden in de regio, zoals Colombia, Venezuela, Costa Rica en de Verenigde Staten, waarbij ook Puerto Rico behoort wat onderwijssysteem betreft. Daarnaast moeten alle veranderingen wat betreft studiemogelijkheden in Nederland bijgehouden worden en dat is sinds de invoering van de Mammoetwet vaak nogal ingrijpend, zoals de invoering van het tweefasen-systeem op de universiteiten in Nederland aan het begin van de tachtiger jaren, waarbij door de studieverkorting die men beoogt nogal wat studenten falen, die dan naar een HBO-opleiding moeten.
Het grootste deel van de leerlingen gaat van oudsher naar Nederland. Dit is logisch omdat wij het Nederlandse onderwijssysteem hanteren; het is voor de leerlingen echter vaak traumatisch, omdat het een ontzettend grote overgang is van Aruba naar Nederland: het vergt ontzettend veel van (vooral) onze (havo)-leerlingen wat betreft leefklimaat en het zich uitsluitend moeten uitdrukken in het Nederlands. Diktaat te moeten maken op kolleges gaat de Arubaanse leerling, vooral in het begin, heel slecht af.

Er vallen dan ook de eerste jaren veel slachtoffers, d.w.z. Havo-leerlingen kunnen bepaalde HBO-opleidingen vaak niet volgen, met name de HTS en het HEAO (men moet dan vaak naar de MTS of het MEAO), terwijl VWO-abituriënten bij de TH en de economische richting aan de universiteit moeilijkheden krijgen (zoals hiervoor gesteld, zijn ze dan noodgedwongen aangewezen op het HBO). Dit is bekend omdat ongeveer eenderde van de studiebeurzen ingetrokken wordt wegens geringe resultaten (van →

VWO-leerlingen op de universiteiten en van Havo-leerlingen op het HBO). De opvang in Nederland is bovendien meestal niet optimaal, waardoor vele leerlingen last van heimwee krijgen en terugkomen na enige maanden.
Het studeren in Colombia en Venezuela gaat soms met moeilijkheden gepaard, vooral bij de opvang, maar in Costa Rica schijnen goede mogelijkheden te zijn. Wél moet men Spaans als eindexamenvak hebben.
Op de "University of the West Indies" is haast geen plaatsingsmogelijkheid vanwege het grote leerlingenaanbod in dit gebied zelf.
De opvang in Amerika is optimaal; daar worden leerlingen toegevoegd aan een adviseur, die ze vooral de eerste jaren studiebegeleiding geeft. De leerlingen schijnen bovendien minder vaak heimwee te hebben, ze kunnen ook veel gemakkelijker tussendoor naar huis komen vanwege het semestersysteem met twee keer per jaar afsluitende examens. Als leerlingen afgestudeerd zijn komen ze vrijwel altijd weer naar Aruba terug, omdat het vreemdelingenbeleid in de Verenigde Staten erop is gericht afgestudeerde vreemdelingen naar hun land terug te laten gaan. Leerlingen krijgen ook steeds een studentenvisum voor 4 jaar, de tijd waarin men een Bachelor's Degree kan behalen. Men heeft dan een afgeronde studie op HBO-niveau.
Het Engels schijnt geen groot probleem te zijn, omdat onze studenten als vreemdelingen beschouwd worden en dus extra begeleid worden bij de taal, dit in tegenstelling tot de regio en Nederland.
Nog een aantekening bij het kiezen van een vakkenpakket: dit geschiedt heel geleidelijk in VWO 3, 4 en 5 totdat men 6/7 vakken overhoudt waarin men examen moet doen.
De Havo 3-leerling moet echter een heel moeilijke keuze maken op vrij jonge leeftijd. Vanaf het komend jaar mag een Havo-leerling een 7e vak erbij kiezen in Havo 4. Toch blijft het moeilijk voor een 14/15-jarig kind op die leeftijd al te moeten kiezen met het oog op de toekomst. In Nederland echter stelt men voor de meeste vakken een stringente vakkenpakketkeuze.
In de regio eist men alleen wiskunde en een goede beheersing van het Spaans, terwijl men in Amerika een Engelse test wenst, de zogenaamde TOEFL, en bij voorkeur wiskunde in het pakket. Iemand die echter een Havo-diploma heeft behaald wordt daarop echter ook aangenomen. In het eerste jaar op "College" of "University" wordt de lacune dan ingehaald.
Resumerend moet een leerling heel erg goed voorbereid worden op het studeren in Nederland. Dit was al zo in de tijd van Denis Henriquez. Zijn verhaal over zijn ervaringen van een aantal jaren terug spreekt voor zichzelf. Sinds de tweefasenstruktuur is het echter nog moeilijker geworden voor een Arubaanse student om zich te handhaven in Nederland en ook met een goed diploma terug te komen. ●

door: ANS VAN SANTEN,
dekaan op Colegio Arubano.

"Om op je zeventiende of achttiende, met al de onrust van die jonge jaren in je lichaam, in een wildvreemde wereld losgelaten te worden; een instant-zelfstandigheid te verwerven en dan ook nog je volledig op een zware studie te concentreren is eigenlijk onmogelijk."

DELFTSE JAREN

Denis Henriquez, Arubaan woonachtig in Nederland en bekend als dichter en toneelschrijver, heeft ons het eerste deel van zijn autobiografie "Delftse jaren" toegezonden. Dit deel gaat over het eerste jaar als jonge student in Nederland, 1963-1964. Hieruit hebben wij een fragment gekozen dat op dit moment zeer toegankelijk is, gezien het feit dat binnenkort weer heel wat jongeren Aruba zullen verlaten om verder te gaan studeren.

Iemand die thuis een glad en beschut leven heeft genoten, heeft de neiging om zich af te schermen van ervaringen waarvan hij denkt dat ze erg onaangenaam zullen zijn. Daardoor mist hij veel van al die duizend kleine dingen die aan het leven zijn charme, zijn aroma, verlenen. In Nederland had ik niemand om voor me te koken; er was niemand die de was voor me deed; ik had geen mooie badkamer zoals thuis; ik werd omgeven door vreemden die niet naar je om keken. Met de rug tegen de muur moest ik me door de in het begin zo zure appel heen bijten.
In die eerste periode heb ik veel steun gehad aan Hubert. Hij had zijn HBS-tijd in Nederland doorgebracht, had daarna een poosje op Aruba gewerkt en nu begon hij net als ik aan een studie aan de T.H. Hij was ouder dan ik, kende Nederland op zijn duimpje en aan hem heb ik de praktische wijsheid te danken die vervat is in de uitdrukking: When in Rome, do as the Romans do.
Antillianen die in Nederland aan een chronische heimwee lijden zouden die woorden in de praktijk moeten brengen. Het verlangen naar 'thuis' lost daarmee niet op, maar je wordt wel weerbaarder.
Na mijn ervaring in het Hilton had ik de keus om voortaan naar het badhuis te gaan of weer maandenlang vuil rond te lopen. Door Hubert koos ik voor het eerste. Op zaterdag, als we toe waren aan onze wekelijkse schrobbeurt, namen we op een bankje wachtenden plaats. Gehuld in de stoom die uit de badhokjes opsteeg konden we meegenieten van het gefluit en het gezang van de viezerikken die vrolijk werden naarmate ze zich schoner gingen voelen. Samen met Hubert trok ik met mijn vuile was naar de wasserette en leerde ik mezelf behelpen bij de kruidenier en bij de bakker.
Met hem maakte ik kennis met de restaurants en het nachtleven in Den Haag. Vaak gingen we in Scheveningen Ana opzoeken. Ana was een meisje uit Curacao van een jaar of achtentwintig en was samen met ons naar Nederland gekomen om een vervolgopleiding in de verpleegkunde te volgen. Ze bezat een ruime kamer, beschikte over eigen muziek, comfortabel meubilair en kon, last but not least, heerlijk koken. Bij de vriendelijke en gastvrije Ana voelden we ons thuis; daar vonden we →

de gezelligheid en de warmte die we op onze kamers moesten missen. Het was psychologisch een soort limbo, een beschutte plek waar je af en toe heen trok in afwachting van het moment dat je je eigen weg had gevonden en volledig onafhankelijk verder kon. Ik heb Ana na mijn eerste jaar nooit meer teruggezien. Nog steeds denk ik met plezier terug aan de avonden in de gezellige kamer gevuld met de muziek van Nat King Cole — haar lieveling — en aan de pittige kerry kip die we daar aten. Op mijn kamertje in Delft kon ik hoogstens een kop koffie maken of een eitje bakken op een elektrische kookplaat. Ik was dus voor mijn maaltijden aangewezen op de Mensa of op de restaurants.

Naar de Mensa ging ik vaak met tegenzin. Je zat daar met zijn achten of met zijn tienen aan een tafel en afgezien van de kwaliteit van het eten stond de sfeer aan tafel me vaak tegen. Als iedereen had opgeschept werd er een moment stilte gehouden en dan begon het geschrans, anders kan ik het niet noemen. Ik ben van nature een langzame eter en vaak was ik nog maar halverwege met mijn maaltijd of ik voelde het gestaar van ettelijke hoofden die boven hun lege bord geïrriteerd zaten te wachten om aan hun toetje te beginnen. Zoveel fatsoen hadden ze wel: men begon gelijk aan het hoofdmaal, gelijk aan het nagerecht. Maar ze hadden zo'n onbegrijpelijke haast. Die jongens werkten hun eten naar binnen met een snelheid en een onverschilligheid waarmee de meeste mensen hun dagelijkse stoelgang plegen te doen.

Ik ging liever goedkoop eten bij de Chinees. Het menuutje van een paar gulden begon steevast met een loempia of met een soep — de haaienvinnensoep kon ik nog het beste door mijn keel krijgen — gevolgd door de Nasi Goreng, een berg rijst bedekt met een lapje ham met hier en daar een spettertje groen tussen de rijstkorrels en als groente een schijfje tomaat. Daarna het gebruikelijke 'bakje' koffie. Vitaminerijk was het niet, maar ik had te weinig geld om me regelmatig duurdere gerechten te permitteren. Familiarity breeds contempt en inderdaad was het zo dat mijn smaak voor dit eten afstompte na maandenlang gekluisterd te zijn geweest aan het weinig gevarieerde dagmenu. Ik ben in mijn eerste jaar in Delft zo intensief blootgesteld geweest aan dit populaire voer, dat Chinees eten, vrees ik, voorgoed uit mijn culinaire horizon is verdwenen.

Om op je zeventiende of achttiende, met al de onrust van die jonge jaren in je lichaam, in een wildvreemde wereld losgelaten te worden; een instantzelfstandigheid te verwerven en dan ook nog je volledig op een zware studie te concentreren is eigenlijk onmogelijk. En de studie was zwaar, dat realiseer ik me achteraf. Je werd overspoeld door een groot aantal onderwerpen die je ook nog in een snel tempo moest verwerken. Het was hordenlopen en een aantal Antilliaanse studenten die vol hoop aan de studie waren begonnen konden het allemaal niet bijbenen. Een klasgenoot werd wanhopig van het tempo, veranderde binnen een maand vier keer van studierichting om

losgelaten te worden in een wildvreemde wereld. . .

vervolgens voorgoed uit Delft te verdwijnen. Een andere jongen verdween geruisloos. Je zag hem plotseling nergens meer. Later ben ik hem weer eens tegengekomen en gaf hij als excuus voor zijn verdwijning dat hij niet langer in Delft wilde blijven omdat hij 'toch niet van plan was een fabrieksdirecteur te worden'. Ook Hubert die minder aanpassingsproblemen had dan ik, zag het na een paar jaar niet meer zo zitten en verdween naar Utrecht om daar aan de HTS verder te studeren.

Zelf studeerde ik met één oog in de boeken en het andere gretig gericht op al het nieuwe om me heen. 's Ochtends liep ik naar het hoofdgebouw in de Julianalaan waar ik samen met tweehonderd andere eerstejaars de eerste schreden zette op het gebied van de hogere wiskunde. (Ik bofte trouwens, want professor Loonstra, de man die analyse doceerde was een begaafd didacticus, een zeldzaam verschijnsel in de academische wereld, besefte ik later. De wiskunde trok me meer aan dan de technische natuurkunde die ik studeerde. Het practicum liet me koud, de verslagen van de proeven heb ik vaak overgeschreven, de colleges metaalkunde en later metaalbewerking vond ik niet de moeite waard om te bezoeken. Ik vond het een marteling om mij in allerlei instrumenten en praktische toepassingen van de natuurkunde te verdiepen).

Ik had toen al, in die eerste maanden, moeten beseffen dat ik volkomen ongeschikt was voor deze technische studie. Van een ingenieur werd verwacht dat hij de resultaten van de wetenschap in praktijk kon brengen. Er werd niet van hem verwacht dat hij zich zou verdiepen in wiskundige bewijsvoeringen, theorievorming en conceptuele ontwikkeling van de fysica. Dat was juist wat me aantrok, maar toen besefte ik dat allemaal niet zo duidelijk. Het zou nog twee jaar duren voordat ik Delft zou verwisselen voor Leiden, waar ik theoretische natuurkunde kon gaan studeren. Ik bleef in Delft stug doorgaan, ongehinderd door een gebrekkige motivatie voor de studie en niettegenstaande een gebrekkige concentratie.

De herfst deed zijn intrede, mijn eerste kennismaking met dat sombere seizoen. Soms als ik na vieren de instructiezaal van het enorme complex in de Julianalaan verliet en in het vroege donker door de regen naar huis liep, heb ik me gevoeld als een kleine jongen die per ongeluk verzeild was geraakt in een veel te grote wereld. Pas tussen de vier muren van mijn kamertje kon ik de buitenwereld vergeten.

Daar was ik beschut tegen de herfststormen, maar helaas niet tegen het gezeur van mijn hospita. Ik weet niet of het kwam doordat ze nerveus werd van de vreemde studenten in haar huis — er was er inmiddels een tweede bijgekomen — of omdat ze nieuwsgierigheid paarde aan lange tenen en daardoor overgevoelig was of omdat ze het gevoel had 'uitgebuit' te worden door een paar adolescenten. De psychologie van hospita's moet nog geschreven worden. Feit is dat ik na een maand te horen kreeg dat ik mijn elektrische kookplaat niet meer mocht gebruiken.

Ze had van haar buurvrouw (die van het potje Vicks) gehoord dat die dingen erg veel stroom gebruikten en was zo geschrokken dat ik haar niet aan het verstand kon brengen dat ik het apparaat bijna uitsluitend gebruikte om water op te zetten voor een kop koffie.

Ik kan me herinneren dat ik bij haar in de huiskamer op het matje werd geroepen. Ik schrok want ik was niet gewend om de vriendelijke vrouw op zo'n kifterige toon tegen me te horen uitvallen. Hoe meer ik me verdedigde hoe erger het werd. Ik schrok helemaal toen ze me ook nog kwalijk scheen te nemen dat ik niet de beleefdheid had gehad om een nieuw potje Vicks (die ze gebruikt heeft was blijkbaar bijna leeg geweest) voor de buurvrouw te kopen. Ze was bovendien verontwaardigd dat ik de zestig cent aan postzegels die haar vriendin op haar brief naar Aruba had geplakt nooit had terugbetaald.

Ik wist niet wat ik hoorde. Je moest in Nederland voor alles betalen, was me voorgehouden, maar nu leek het wel alsof je in dit land zelfs voor één ongevraagde glimlach je beurs moest opentrekken.

Na deze gebeurtenis is het nooit meer goed gekomen tussen mij en mijn hospita. Ik bleef achterdochtig tegenover de vriendelijkheid die ze af en toe toonde. Even plotseling als het weer kon ze omslaan. Een keer had ik een foto van haar en haar hondje gemaakt en ze voelde zich heel gevleid toen ik haar die cadeau gaf. Een week later had ze weer een toornige bui en kreeg ik de foto terug.

Soms kwam ze bij mij klagen over de andere student. Bij hem klaagde ze over mij. Het werd tijd om een andere kamer te zoeken. Ik wou dat ik kon inpakken en wegwezen, maar zo gemakkelijk was het niet om een andere kamer in Delft te vinden. Ik was trouwens niet de enige die moeite had met zijn hospita. Junior, een tweedejaarsstudent uit Curacao, was ook aan het uitkijken naar een

→

nieuwe kamer. Samen besloten we een grote kamer te huren in Hotel Hofrust op de Haagweg in Rijswijk. Het was eind november toen ik opgelucht afscheid kon nemen van mevrouw van Leeuwen. Ik had het daar precies drie maanden uitgehouden.

Met december arriveerde de winter. Ik maakte kennis met de sneeuw en met de modder in de straten. Het was een ervaring om je stapvoets op de gladde trottoirs te begeven en steeds bedacht te blijven op glijpartijen. Ik maakte kennis met de soms grimmige kou; het was haast pijnlijk om uit je warme bed te kruipen om 's ochtends vroeg de tram naar Delft te nemen. Mijn eerste kerst heb ik in eenzaamheid gevierd. Junior ging naar kennissen en aangezien ik niemand goed genoeg kende om de avond mee door te brengen besloot ik thuis te blijven. Op straat had ik in ieder geval niets te zoeken.
Ik zette een Iglomaaltijd op mijn kookplaat en na het nuttigen van de gedeeltelijk koude, gedeeltelijk lauwe en gedeeltelijk warme prak, ben ik in bed gedoken met Vallentin's biografie van Einstein. Het gezelschap van een goed boek is soms meer waard dan het gezelschap van mensen. Ik heb geen heimwee gevoeld.
Op Oudejaarsavond ben ik naar een Antilliaans feest in Leiden gegaan. De muziek was tropisch; de hapjes Antilliaans, evenals de vechtpartijen die tegen de ochtend losbraken. Een stel dronken lieden ging elkaar met flessen te lijf. Ik was blij toen ik in de eerste trein naar huis stapte. Ik had niet erg genoten.
Ik ben trouwens gedurende mijn hele studie maar uiterst zelden naar Antilliaanse feesten gegaan. Ze zijn me veel te massaal en ik heb er een hekel aan om urenlang in een overvolle en rokerige ruimte te verkeren. Zelfs met de beste Antilliaanse muziek ter wereld blijven de Antilliaanse feesten in Nederland slechte kopieën van het origineel. Ik mis de zwoele nachten; het geluid dat ver kan dragen onder de heldere sterrenhemel; kortom, ik mis de openheid van de tropen. Als ik deze opwindende muziek hoor opstijgen onder de grijze Hollandse hemel en tussen de statige kantoorgebouwen of grijze torenflats, besef ik dat Nederland te koud, te rijk en te bezadigd is voor deze muziek uit een zoveel warmere, zoveel armere en zoveel levenslustiger streek. De twee gaan niet goed samen, evenmin als een non en een mini-jurk . . .

Selebrashon di Pasko grandi pa muchanan

Dia 30 di mart grupo di trabou di Coresi a presentá un aktividat edukativo pa nos muchanan, yiunan di miembronan di Simar i nan introdusidonan. E meta di e aktividatnan aki tabata stimulá e desaroyo kultural, sosial i edukativo di nos muchanan.

**Esaki konsentrá rònt di e tema *Pasko di resurekshon.* E aktividat aki tabata un éksito rotundo.
A partisipá 75 mucha ku a gosa i mustra nan talentonan kreativo. Tabatin 4 grupo di mucha ku a partisipá na e aktividatnan.**

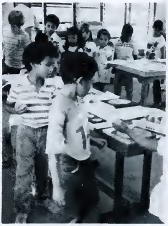
E programa tabata konsistí di: almuerso di Pasko, unda tur e muchanan a sinta den un kren i "Shon koneu" a entretené nan ku storia, kanto i tokamento. Despues a parti e muchanan den 4 diferente espasio kreativo.

GRUPO 1.

Den e grupo aki e muchanan a demostrá nan abilidat i kreatividat trahando ku papel, pòtlot, kreit di waks i ku stift. Tambe nan a dòrna nan webo di pasko. Den e grupo aki algun mucha tabatin problema pa komprendé unda e leidsternan a siña dòrna webo ku stift. E resultado tabata masha dekorativo i e muchanan sigur a siña algo nobo. ●

GRUPO 2.

E grupo aki a traha ku papel i dos sorto di fèrf: "plakaatverf" i e asina yamá "vingerverf". E muchanan a demostrá di tin un bon smak pa loke ta kombinashon di kolor.

GRUPO 3.

Aki e muchanan a traha ku "waardeloos materiaal" kombiná ku ferf i makaroni. E resultado di e trabou di e grupo tabata hopi bunita.

GRUPO 4.

**Den un espasio basta chikito e grupo aki a kòrta, prek i plak papel i karton. Nan a traha asina intensivo, ku ora kù nan mester a stòp, tur mucha tabata puntra ki dia nan ta sigui.
Despues ku e muchanan a buska webo, den grupo di 4-8 i 9-12 aña, nos a sera e selebrashon ku un eksposishon pa e muchanan ku a partisipá i pa nan mayornan.
Mayornan presente a demostrá hopi interes pa trabou di nan yiu, hasta tin mayor ku a presensiá henter e mainta.
Nos komo grupo di trabou ta baña esaki algo masha positivo. Den futuro serkano grupo di trabou di Coresi tin planea aktividatnan unda nos muchanan por partisipá aktivamente pa nan desaroyo total.** ●

GRUPO DI TRABOU DI CORESI

Aruba no ta liber di droga(1)

Drs. J. de Sousa Fernandes Perna,
Komisario di FADA

Prevenshon pa ku konsumo di droga: un nesesidat urgente!

Aruba tambe tin diferente persona ku ta adikto na un of mas droga. Pa hopi aña kaba e konsumo halto di alkohòl na Aruba ta bon konosí pa nos tur; Aruba tambe ta konta ku varios alkoholista.
Resientemente e konsumo di otro droga manera marihuana ('pito') i kokaina (den forma di 'bazuka' i 'base') tambe ta tumando lugá mas i mas den nos komunidat.
Ta eroneo pa pensa ku ta solamente hobennan ta usa droga; awendia bo ta haya konsumo di droga tanto bou di hubentut komo bou di adultonan, tanto bou di hende hòmber komo bou di hende muhé.
Prevenshon di konsumo di droga pues a bira un nesesidat urgente!
Aunke Aruba no ta un país produktor di droga, Aruba sinembargo ta konosí komo un país di traspaso di droga. Nos mester evitá ku Aruba ta bira un país konsumidor di droga.
Ya kaba Aruba ta haya su mes konfrontá ku varios problema relashoná ku konsumo/adikshon di droga; igualmente ku kombatimento di trafikashon di droga. Tur esaki sigur no ta un bon ehèmpel pa nos hobennan ku ta futuro di Aruba. Tampoko esaki ta un desaroyo positivo pa nos komunidat den ningun sentido. Por ehèmpel, pensa ariba e efektonan ku esaki por tin riba nos turismo.
Nos tur mester ta/bira konsiente ku nos Aruba no ta liber di droga!
Den e artíkulo aki nos lo limitá nos na prevenshon di konsumo di droga en general. Nos lo elaborá ariba e importansia di prevenshon di droga, prinsipalmente serka mayornan i serka hobennan.
Tambe nos lo elaborá enkuanto FADA (Fundashon Anti Droga Aruba) i e trabou ku FADA ta hasi ariba tereno di prevenshon di konsumo di droga na Aruba.
Nos ta spera ku e artíkulo aki por spièrta interes general di henter Aruba pa ku problemanan/rísikonan relashoná ku konsumo di droga. Tambe nos ta spera ku públiko komprondé e urgensia pa un i tur partisipá aktivamente den programanan di prevenshon di droga na Aruba
Laga nos tur yuda tene Aruba, spesialmente nos hobennan, leu di konsumo di droga, pasobra evitá ta mihó ku kura.

Prevenshon

Kiko ta prevenshon di konsumo di droga?
Prevenshon di konsumo di droga ta tur aktividat ku tin komo meta final **evitá (=prevení) abuso di tur droga** (p.e. alkohol i tabako) i den otro kaso **evitá kompletamente konsumo di droga manera kokaina, heroina i marihuana.** Prevenshon no kier men sin mas prohibí of kombatí konsumo di droga. Sí ta asina ku tanto prohibishon i kombatimento di konsumo/trafikashon di droga por forma parti di un programa total di prevenshon di droga. Prevenshon pues ta enserá hopi mas ku solamente prohibí i kombatí.
Programanan di prevenshon di droga ta enserá informashon i konsientisashon (edukashon) di e personanan enkuanto p.e.:

- kiko nos kier men ku 'droga';
- kiko ta e posibel efektonan/rísikonan di konsumo di droga tanto pa e konsumidor, su famia, su trabao i pa komunidat en general.

Progama di prevenshon di konsumo di droga pues ta duna un (grupo di) persona informashon korekto di modo ku e (nan) ta bira konsiente di kiko ta droga i su konsekuensianan. Informando, kombersando, diskutiendo un persona ta bira mas konsiente di su mes enkuanto (propio) konsumo di droga; ademas e persona ta yega na forma su propio opinion (nobo) i asta tuma su propio desishon (nobo) enkuanto konsumo/prevenshon di droga.
Sinembargo e meta final di un programa di prevenshon, segun e signifikado di e palabra 'prevenshon', ta pa e persona envolví bira mas krítiko/prudente pa ku konsumo di droga pa su mesun bienestar, esun di su famia i di komunidat en general.

Prevenshon di droga: un responsabilidat síviko
Prevenshon di droga a bira un tarea di un i tur, den henter komunidat: mayor, famia, amigo, skol, misa, polis, èts. Un tarea pues di bo, di mi i di nos tur. Nos tur por tin un yu of un ruman, un omo, un primo, un amigo, èts., kende nos ta stima hopi. Nos lo no kier pa mañan nan ta dependiente di droga i wordo dominá pa droga .....
Tambe nos ta preferá un komunidat den kua nos ta sinti nos mes sigur i sin miedo pa wordo molestiá of ataká. Nos ta preferá un komunidat liber di droga; liber di peliger i desgrasia ku konsumo di droga por kousa. Figurábo bo ta kana den kaya mientras tin automobilista ta kore bou influensia di alkohòl .....
Figurábo bo ta traha den loods na waf i e manehadó di e 'forklifter' ta huma pito.....

Tambe nos ta preferá un komunidat próspero i desaroyá ariba tur tereno pa nos i nos yunan; posibilidatnan sano ariba tereno sosial, kultural, deportivo, →

ekonómiko, èts. Figurábo un komunidat ku mamanan, tatanan, studiantenan, maestronan, polisnan, polítikonan ..... (sigui yena bo mes) ..... adikto na droga. P'esei nos tur, sin eksepshon di ningun hende, mester yuda i partisipá aktivamente ku prevenshon di droga mas tanto ta posibel.

Prevenshon ta kuminsá na kas
Mayornan tin e tarea importante pa eduká nan yu pa e bira un adulto responsabel i kulto. Awendia prevenshon di droga ta forma parti di edukashon na kas.
Mayornan mester kombersá i diskutí ku nan yu tokante droga i su konsekuensianan. Mayornan mester demostrá nan aktitut (responsabilidat) pa ku prevenshon di droga. Ku otro palabra, mayornan mester informá, krea aktitut/mentalidat serka nan yu pa nan ta konsiente i prudente pa ku konsumo di droga.
Tur edukashon, tambe tokante droga, no ta un akshon di un biaha so, pero un proseso kontínuo. Mayornan mester keda papia/diskutí ku nan yu na diferente okashon enkuanto droga.

Kooperashon di skol i demas instansianan edukativo ta nesesario pa ku prevenshon di droga.
Edukashon/prevenshon na kas no ta sufisiente! Otronan: maestronan, trahadónan sosial-kultural-deportivo, èts., mester koopera ku mayornan den edukashon di nan yu; esaki sigur ta konta dòbel pa ku prevenshon di droga. Ariba e tereno aki ta sumamente importante pa e personanan/instansianan menshoná traha hunto ku e mayornan; e mensahe di prevení konsumo di droga ta bira hopi mas kla pa e hoben!
No solamente mayornan, pero edukadornan en general mester ta alerta pa komportashon di hobennan. Mayornan a depositá konfiansa i responsabilidat den edukadornan na skol, sentro di bario, klub deportivo, èts.

FADA: Fundashon Anti Droga Aruba.

Meta prinsipal di FADA.
FADA a keda formá pa un grupo di persona ku preokupashon pa e desaroyonan (problemátiko) relashoná ku konsumo di droga na Aruba.A lanta FADA komo fundashon na òktober 1984 i su meta prinsipal ta pa: **'prevení konsumo di droga na Aruba'**.
FADA pues ta traha prinsipalmente riba tereno di prevenshon di droga.Ku otro palabra, FADA no ta traha riba tratamento/kuido sosial di personanan ku ya kaba ta adikto na droga.
Tratamento/kuido sosial ta tereno di spesialista/profeshonalnan manera dòkter, psikiatra, psikólogo, terapéutiko, trahadó sosial.
FADA ta mantené sí kontakto ku e.o. 'Sosiaal-Psychiatrische Dienst', 'Dienst Maatschappelijke Zorg', i 'Bureau voor Levens-en Gezinsmoeilijkheden'. Hopi biaha programanan di prevenshon mester duna atenshon tambe na sirkumstansianan sosio-ekonómiko di e personanan envolví.
FADA tampoko no ta mete ariba tereno di kombatí trafikashon di droga; esaki ta toka kuerpo di polis i e aparato hudisial. Aki FADA tambe te mantené kontakto ku p.e. 'Bureau Verdovende Middelen', pa asina FADA keda altanto di e desaroyonan ku ta tuma lugá ariba e tereno aki.

Gruponan di interes primordial pa FADA.
FADA ta enfoká atenshon spesial pa ku (grupo di) mayornan i pa ku (grupo di) hobennan.
Den FADA su filosofia tras di programanan di prevenshon di droga (grupo di) mayornan i edukashon di nan yu ta tuma un lugá sentral. Pasobra komo mayor bo tin hopi di pèrdè — esta un yu drogadikto —, pero na mes momento tambe hopi di gana - esta un yu sano, produktivo i desaroyá.
Mayornan ta hunga un papel importante den prevení ku nan yu ta bai usa droga. Komo mayor bo mester eduká bo yu enkuanto prevenshon di droga!
Lamentablemente, solamente edukashon na kas no ta sufisiente .....
Mayornan mester por konta ku e sosten di otro instansianan/edukadornan den nos komunidat, of miho bisá ku e sosten di henter komunidat!

Método di traha di FADA (1)
FADA su programa di akshon pa ku prevenshon di konsumo di droga ta enserá tres (3) nivel: (1) Alertá komunidat; (2) Pidi kooperashon di skol; (3) Duna informashon direkto na mayornan i hobennan.

Alertá komunidat.
FADA ta alertá promé henter komunidat pa medio di (grupo di) mayornan, (grupo di) hobennan, medionan di komunikashon, kuerpo di polis, aparato hudisial, kuerpo médiko, servisio di salubridat/kuido sosial, misa, skol, èts.
Ta informá komunidat enkuanto konsumo di droga i e konsekuensianan pa konsumidor i sosiedat; ademas ta pidi komunidat pa partisipá aktivamente den programanan di prevenshon di droga.

Pidi kooperashon di skol, tanto personal docente komo edifisio.
FADA ta aserká maestronan — i demas edukadornan — pa yuda konstruí programanan di prevenshon adaptá na e sirkumstansianan/nesesidatnan konkreto di (grupo di) mayornan i (grupo di) hobennan di un sierto bario/distrikto.
E kooperashon di maestronan pa ku konstrukshon di material ta hopi balioso pa motibo di nan konosemento/kapasidat pedagógiko-didáktiko.

Duna informashon direkto na mayornan i hobennen.
Despues di alertá komunidat, haya kooperashon di parti di skol, ta tempo pa aserká i informá mayornan i hobennan tokante konsumo di droga pa konsumidor i komunidat. Aki atrobe partisipashon di maestro komo instruktor ta hopi importante i uso di skol (edifisio) ta hopi útil.

(1) *FADA komo organisashon ta orientá su mes hopi aribo PRIDE (Porents' Resource Institute for Drug Education). PRIDE komo instituto tin hopi eksperiensia i konosemento enkuanto prevenshon di konsumo di drogo. PRIDE ta organisá un biaha pa aña un konferensia internoshonol; por lo pronto sede di e konferensia internoshonal lo ta Atlanto, E.U. (World Congres Center). A tene PRIDE' 86 di 18 te ku 22 di mart.*
PRIDE' 86 a risibí mas ku 3.000 portisipante i o invitá mas ku 100 eksperto ariba tereno di prevenshon di droga, e.o.: edukador, médiko, psikiotro, psikólogo, huristo. Durante e konferensio tabatin lekturonan, diskursonan, toyernon i demonstrashonnon po ku prevenshon di droga.
Pa di dos aña konsekutivo FADA o partisipá na e konferensionon di PRIDE. Personanan interesá den moterial di PRIDE por tuma kontakto ku FADA.